

Модель сучасної видавничо-поліграфічної системи

Системний підхід у дослідженнях функціонування видавничо-поліграфічних і книгопоширювальних структур увиразнює проблеми їх розвитку. Такі дослідження є поживою для наукових і практичних дебатів, у процесі яких можна виробити сучасний багатоважливий механізм оптимізації національного друкарства.

1. Машталер Р.М. Экономика полиграфической промышленности. М., 1987. 2. Машталер Р.М. Экономические проблемы научно-технического прогресса в полиграфии. М., 1978.

УДК 658.114

РОЛЬ І ДОСВІД МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

О.М. Боженко, О.Я. Онещак

Розглядаються функції малого підприємництва в ринковій економіці, окреслено проблеми функціонування малих підприємств видавничо-поліграфічного комплексу.

Have been consider the functions of the small business in market economy, touched upon the problems of the function small enterprises of publishing and printing complex.

Успішна трансформація адміністративно-командної економіки в соціально спрямовану ринкову неможлива без розвитку малого підприємництва, яке обумовлює відповідні зміни як на мікро-, так і на макроекономічному рівні, та є одним з перспективних напрямів створення конкурентно-ринкового середовища. Роль і місце малого підприємництва в національній економіці найкраще проявляється в притаманних йому функціях. Розглядаючи його функції в стабільній ринковій економіці, слід наголосити на такому.

Мале підприємництво робить великий внесок у справу формування конкурентного середовища. З одного боку, мале підприємництво через численність елементів, що його складають, та їх високий динамізм у значно меншій мірі піддається монополізації, ніж великі підпри-

ємства. З другого боку, за умов вузької спеціалізації і використання новітньої техніки воно виступає як дійовий конкурент, що підриває монополні позиції великих корпорацій. Саме ця риса відіграла суттєву роль у послабленні, а іноді й у подоланні розвинутими країнами притаманної великому капіталу тенденції до монополізації та стримуванні науково-технічного прогресу (НТП).

Мале підприємництво, оперативно реагуючи на зміни кон'юнктури ринку, надає ринковій економіці необхідної гнучкості. Ця його риса здобула в сучасних умовах особливе значення внаслідок швидкої зміни споживчого попиту, прискорення НТП, зростання номенклатури й асортименту промислових товарів і послуг. Роль малих підприємств – це перш за все господарська діяльність, що потребує швидкого обороту капіталу, мобільності, здатності реагувати на динамічну ринкову кон'юнктуру, освоювати випуск нових видів продукції дрібними серіями, а також поставляти великим компаніям технологічні вузли та інші комплектуючі.

Сприяючи прискоренню реалізації новітніх технічних і комерційних ідей, випуску наукоємної продукції, мале підприємництво тим самим виступає провідником НТП. Наприклад, більшість дрібних фірм, що з'явилися наприкінці 80-х років у Великобританії, є найкраще технічно оснащеними. А в США на сектор малого підприємництва припадає близько 50 % науково-технічних розробок [1, с.6].

Мале підприємництво робить вагомий внесок у розв'язання проблеми зайнятості. Ця функція проявляється в здатності його створювати нові робочі місця й поглинати надлишкову робочу силу під час циклічних спадів і структурних зрушень економіки. В розвинутих країнах на мале підприємництво припадає в середньому 50 % усіх зайнятих та до 70–80 % нових робочих місць [1, с.6]. Якщо у період кризи 70–80-х років у розвинутих країнах відбувався процес скорочення робочих місць на великих підприємствах, то дрібні фірми їх не тільки зберігали, але й навіть створювали нові.

Значною є роль малих підприємств у формуванні сукупного національного продукту. В США малі та середні підприємства забезпечують три чверті, а в Японії – 68% валового національного продукту [2, ст.8]. Слід принагідно зауважити, що у провідних країнах світу малими й середніми підприємствами згідно з національною методикою кожної країни вважаються фірми з кількістю працівників до 20, 50, 100, але не більше як 500 чоловік [4, с.33]. Важлива функція малого підприємства полягає в пом'якшенні соціальної напруги і демократизації ринкових відносин, бо саме воно є основою формування активного середнього класу суспільства.

Функціонування малого підприємства не є відокремленим: взаємодіючи з великим і середнім підприємством, державним сектором, воно становить невід'ємний структурний елемент сучасної ринкової економічної системи.

У ході еволюції ринкового господарства зростає і роль малого підприємства, що проявляється в перетворенні його у структуроутворюючий елемент ринкової економіки. Важливою функцією малого підприємства з точки зору загальноекономічних позицій є сприяння соціально-політичній стабілізації суспільства. Тобто воно відкриває простір вільному вибору шляхів і методів роботи на користь суспільства та забезпечення власного добробуту громадян.

Таким чином, мале підприємство є невід'ємною рисою будь-якої ринкової господарської системи, без чого така економіка і суспільство не можуть не тільки розвиватися, але й існувати. Великий капітал, безумовно, визначає рівень науково-технічного й виробничого потенціалу, але основою розвитку країн з ринковою системою господарювання є мале підприємство як найбільш масова, динамічна та гнучка форма ділового життя. Саме в секторі малого підприємства створюється і функціонує чимала маса національних ресурсів, яка є живильним середовищем для середнього і великого підприємства.

Юридично мале і середнє підприємство в Україні порівняно нове господарське явище, що підтверджується рядом прийнятих законодавчих актів, які регулюють і регламентують його розвиток та забезпечують відповідну державну підтримку.

Сучасний етап розвитку малого підприємства в різних сферах і галузях народного господарства характеризується рядом позитивних і негативних тенденцій. При огляді фінансових результатів діяльності господарського комплексу України виявлено, що значна частина прибутків припадає на торгівлю і громадське харчування (близько 75%), побутове обслуговування населення (57,1%), постачання і збут (близько 25%), будівництво (більш як 20%) [7, с.7].

Разом з тим стан розвитку малого підприємництва не задовольняє потреби економіки в структурних перетвореннях: функціонує тільки 40% зареєстрованих малих підприємств, питома вага діючих промислових малих підприємств в останні роки практично не зростає, обсяги виробленої ними продукції становлять близько 4% від загального обсягу продукції промисловості України [3, с.52].

При певних позитивних зрушеннях, які відбулися з впровадженням прийнятих в останні роки рішень щодо створення сприятливого клімату функціонування сфери малого підприємництва, основні перешкоди для розвитку малого підприємництва залишилися ті ж, що й були в минулі роки. Це – суперечливість і неповнота чинних нормативно-правових актів; надмірна регульованість ряду економічних процесів та організаційних процедур; непорядкованість відносин власності і корпоративних прав; відсутність системи фінансування і кредитування малого підприємництва; невизначеність податкового законодавства щодо малого підприємництва, обтяжлива система оподаткування, нерозвиненість ринкової інфраструктури; відсутність внутрішніх мотивацій для інвестицій і впровадження нових технологій; ускладнена система обліку та звітності; недостатність професійних знань і досвіду щодо зайняття малим підприємництвом, здійснення маркетингу і сучасного менеджменту, організації виробництва й збуту продукції. На розвиток малого підприємництва негативно впливають несприятлива динаміка макроекономічних показників, падіння виробництва, зростання цін і тарифів на нафтопродукти, електроенергію, сировину, матеріали, транспортні перевезення і послуги зв'язку, неплатоспроможність підприємств.

Українське книговидання функціонує у тому ж економічному просторі, що й підприємства інших галузей народного господарства. За даними Книжкової палати України, зареєстровано більш як 1500 видавництв і видавничих організацій, понад 10 тисяч друкованих засобів масової інформації. Проте в нашій країні продається значно більше книжкових і газетних видань виробництва російських видавничо-поліграфічних структур. Для прикладу, якщо українських видань продано 19 – 20 млн. примірників, то видань з Росії – 50 млн. Росія отримує в цій галузі з України не менше мільярда гривень. У 2000 р. в Україні було куплено 3 книги на одного жителя і це тоді, коли тут було випущено менше ніж 0,4 книги на одного громадянина. Тобто книги купуються, але в основному завезені з Росії [6, с.4].

Видавничо-поліграфічна справа України перебуває у критичному стані. Значно скоротилися обсяги виробництва. За підсумками першого півріччя 2000 р. половина державних підприємств видавничо-поліграфічного комплексу стала збитковою. Непродуктивні витрати робочого часу в середньому складають 21% до відпрацьованого, увесь комплекс працює чотири дні на тиждень, підприємства використовують лише 30–40% своїх потужностей [5, с.5].

Загальний економічний спад суттєво позначився і на малих підприємствах поліграфії. Серед них найбільш поширені підприємства державної комунальної власності. Але останнім часом створюється багато приватних поліграфічних підприємств, невеликих за розміром, які забезпечують високі ефективність виробництва та якість продукції.

Малі поліграфічні підприємства здатні задовольнити потреби в друкованій продукції різних видів в окремих районах, маючи при цьому зменшення транспортно-заготівельних та інших витрат, пов'язаних з віддаленістю їх від замовників. Малі друкарні вирізняються організаційною простотою, здатністю до швидкої перебудови на випуск нової продукції, орієнтацією на ринок при виробництві товарів і послуг, на конкретні замовлення споживачів й вільну торгівлю, високою організаційно-функціональною гнучкістю і мобільністю, нескладністю виробничої безцехової структури, гнучким реагуванням на зміни ринкової ситуації та НТП.

Важливим кількісним критерієм доцільності функціонування малих підприємств поліграфії є найкраще забезпечення потреб у цій продукції, найефективніше використання виробничих ресурсів (матеріалів, основних фондів, робочої сили).

Малі підприємства випускають газетну, етикеткову і бланкову продукцію. Деякі з них є малоефективними і через:

недостатню технічну оснащеність. Зношеність поліграфічного обладнання на державних підприємствах перевищує 80%. Непродуктивна робота на зношеному обладнанні ставить підприємства на грань неконкурентоспроможності, нездатності діяти в сучасних умовах;

слабку орієнтацію на місцеві джерела виробничих ресурсів, передусім матеріалів, що призводить до транспортування їх на далекі відстані;

епізодичне виготовлення продукції таких видів, для яких немає організаційно-технічних умов, що спричиняє великі витрати на її виробництво.

Основною проблемою малих підприємств є труднощі з фінансуванням, брак коштів на оновлення технічної бази. Відсутність власного капіталу у підприємств, масово доступних джерел фінансової підтримки, складність, невідповідність, а іноді й неможливість одержання позичкових коштів (банківські кредити надаються на два – три місяці з високою процентною ставкою) гальмують їх розвиток. Щодо одержання кредитів у комерційних банках, то малі підприємства не можуть бути їх клієнтами, бо не мають ні великого статутного капіталу, ні високовартісних основних фондів і майна, ні значного особистого майна, що можуть слугувати заставою під кредити.

Для розвитку малого підприємництва необхідна й підтримка держави. При формуванні системи підтримки функціонування малих підприємств перш за все потрібно передбачити: загальне зниження ставок податків на результати господарської діяльності; удосконалення системи податкових пільг (можлива диференціація розміру пільгового оподаткування залежно від часу функціонування підприємства); прискорену амортизацію основних фондів, забезпечення матеріально-технічних умов малого підприємництва. Державним комітетом інформаційної політики, телебачення і радіомовлення вже розроблено й подано Верховній Раді на затвердження Закон про внесення змін у Єдиний митний тариф, закони про податок на додану вартість, патентування деяких видів підприємницької діяльності, оподаткування прибутку підприємств, зокрема про звільнення від оподаткування прибутку вітчизняних видавництв і видавничих організацій, підприємств поліграфії та книгорозповсюдження, отриманого від підготовки, випуску і розповсюдження продукції, виданої українською мовою. Крім того, повинно бути прийнято рішення про безмитне ввезення і вивезення через кордони України книг, матеріалів для друку і видання (видавничі організації сплачують мито на ввезення обладнання, матеріалів, що не сприяє активізації підприємницької діяльності, бо передбачає внесення платежу ще до початку експлуатації устаткування та використання матеріалів), очікується зняття ПДВ у галузі книговидання. Основним завданням тут повинно стати забезпечення пільгового оподаткування від підготовки книжки до друку і книготоргівлі. Цей закон покликаний стимулювати книговидавниче підприємництво, сприяти торгівлі книгою, водночас знизити її собівартість і, відповідно, ціну.

Перед малими поліграфічними підприємствами сьогодні стоїть і проблема дефіциту інформації та нестачі кваліфікованого персоналу, адже державну поліграфію постійно залишають висококваліфіковані фахівці. Потребують оптимального вирішення питання щодо реалізації продукції, доступу до сировини і матеріалів, бо часто-густо постачання малих підприємств здійснюється через дрібнооптову торгівлю з використанням неформальних каналів. Тому створення розгорнутої і всебічної системи державної підтримки малого підприємництва є важливою умовою його успішного розвитку.

1. Білоус Г.М., Демідіон В.О., Романюк С.А. Мале підприємництво – стан розвитку, необхідність кардинальних змін і послідовність рішень // Фінансова консультація. 2000. №49–52.
2. Варналій З. Малий бізнес України: проблеми, стан та перспективи розвитку // Урядовий кур'єр, 27 квітня 1995 р.
3. Виноградська А. Основні напрямки регіональної політики розвитку малого підприємництва // Вісник Київського державного торговельно-економічного університету. 1999, №2.
4. Жук О. Малий бізнес у світі та в Україні // Економіка України. 1995, №7.
5. Онуфрійчук М. На шляху подолання стереотипів і технічної відсталості // Палітра друку. 2000, №6.
6. Павлюк С. Усе буде залежати від непередбачуваної стихії Верховної Ради // Палітра друку. 2001, №1.
7. Удовиченко В. Організаційно-економічні заходи для створення умов розвитку малого бізнесу на місцевому рівні // Вісник Київського торговельно-економічного університету. 1999, №2.